

CESAR BORRÉ, EEN VERGETEN EEKLOOS ORGANIST EN DIRIGENT

Cesar Calixte Henri Borré werd op 29 juli 1878 geboren in Eeklo als derde zoon van Louis Albinus Borré en Hortence Drieghe in een gezin dat uiteindelijk elf kinderen zou tellen. Zijn vader was winkelier in de Kerkstraat 47, vermoedelijk kleermaker, en later negociant en dephouder van naaimachines.¹ Het gezin met acht kinderen (een was al overleden) verhuisde op 5 februari 1887 naar Maldegem, maar vestigde zich een klein jaar later, op 11 januari 1888, weer in Eeklo. In de Raamstraat 5 werden nog Esther Marie (°1888) en Germana Elvira (°1890) geboren. De oudste zoon, Philibert, geboren op 22 oktober 1871, ging in september 1888 naar het Minderbroederscollege in Tielt, werd op 4 oktober 1889 geprotest bij de paters minderbroeders en op 7 april 1896 als pater René priester gewijd.² Alles wijst erop dat Cesar Borré in een zeer katholiek gezin werd opgevoed.

Pater René (Philibert) Borré (1871-1920)

De Borré's waren niet honkvast en op 26 mei 1891 verhuisde het gezin naar Antwerpen. Cesar bleef in Eeklo en volgde zijn huisgenoten pas op 20 oktober 1891 naar Antwerpen. Hij kreeg in Eeklo zijn muzikale opleiding, vermoedelijk van Bernard Steyaert aan de in 1874 opgerichte Eeklose muziekschool.³ Als knaap toonde hij reeds een buitengewone aanleg voor de muziek, want nauwelijks tien jaar oud, behaalde hij in zijn geboorteplaats het diploma van notenleer en theorie met de grootste onderscheiding.⁴

In Antwerpen studeerde de jonge Cesar onder de vleugels van Peter Benoit (1834-1901) piano en orgel aan het pas opgerichte Koninklijk Vlaams Conservatorium. Welke diploma's hij behaalde is niet bekend. Zijn leraars voorspelden hem een schitterende toekomst als organist. In 1938 verklaarde Borré in een interview: "When I was only 17 I saw the founding of the Flemish opera, ... Now it is one of the greatest musical organizations of its kind in the world."⁵ Met the Flemish opera bedoelde hij niet het gebouw van de Vlaamse

Opera aan de Franklin Rooseveltplaats, dat pas in 1907 voltooid werd, maar het Nederlandsch Lyrisch Toneel, dat Eward Keurvels in 1893 oprichtte om Nederlandstalige (vaak ook in vertaling) operavoorstellingen te brengen.

Naar Frankrijk

Na het voltooien van zijn muziekstudies lag een betrekking als koster-organist voor de hand, maar Cesar Borré trok - wellicht op advies van Benoit die hetzelfde gedaan had - naar Parijs om er de lessen te volgen van de beroemde organist Felix Alexandre Guilmant (1837-1911), in diens school, de Schola Cantorum de Paris, en/of na 1900 in het Parijse Conservatoire national supérieur de musique, waar Guilmant les gaf. De Schola Cantorum de Paris gaf een grondige theoretische opleiding, speciaal op het gebied van oude muziek, met de nadruk op polyfonie en a-capellazang.⁶ Guilmant was in zijn tijd de leidende figuur in de Parijse orgelwereld, als organist en als componist van orgelmuziek. Zijn orgelsonates worden beschouwd als gelijkwaardig aan de beroemde orgelsymfonieën van Widor. Zijn oeuvre was dan ook zeer bekend en geliefd. Guilmant's opuslijst bestaat uit niet minder dan 94 werken, plus de vele composities zonder opusnummer.

In Frankrijk maakte Cesar Borré zijn middelbare studies af (was hij die in Eeklo en Antwerpen ooit begonnen?) en studeerde hij wijsbegeerte. Hij volgde ook de lessen gregoriaanse zang bij de abt van Solesmes, volgens een biograaf gebeurde dat in Parijs.⁷ De benedictijnerabdij Saint Pierre in Solesmes (departement van de Sarthe) stond aan de wieg van de heropstanding en vernieuwing van de gregoriaanse kerkmuziek in de westerse katholieke kerk. Van de toenmalige abt van Solesmes, Paul Delatte (abt van 1890 tot 1921), een theoloog, is niet bekend dat hij zich bezig hield met kerkmuziek. Borré's leermeester in het gregoriaans moet eerder dom André Mocquereau zijn geweest, die gregoriaanse handschriften bestudeerde en in de abdij het gregoriaans koor leidde. Wellicht volgde Cesar Borré die lessen in de abdij van Solesmes zelf. Gecombineerd met zijn studies wijsbegeerte, kan dat erop wijzen dat hij een tijdje intrad bij de benedictijnen in de abdij van Solesmes. Hij verdiepte zich ook in de *plainchant* (verwant aan het gregoriaans) en de polyfonische religieuze muziek. Tijdens zijn verblijf in Frankrijk wist de jonge organist met zijn orgelrecitals in de kathedralen van Roubaix en Amiens naam en faam te verwerven.

Nadat hij zijn opleiding als organist en kerkkoördirigent in Frankrijk voltooid had, zag Borré een carrière als uitvoerend muzikant of organist aan een parochiekerk blijkbaar niet zitten. Hij besloot een andere weg in te slaan en zich toe te leggen op de klassieke muziek, meer speciaal de opera en de symfonische muziek. Toen hij terugkeerde naar Antwerpen, dat moet

omstreeks 1903 geweest zijn, trad Cesar Borré als repetitor-begeleider in dienst bij het Nederlandsch Lyrisch Toneel (opgericht in 1893), dat in de (nu verdwenen) Vlaamse Schouwburg aan de Italiëlei Nederlandstalige operavoorstellingen organiseerde en daarom de Vlaamse Opera werd genoemd. Na twee jaar verhuisde hij naar de Royal, een ander Antwerps operahuis. De Théâtre Royal d'Anvers, (nu Bourlaschouwburg) programmeerde sinds zijn ontstaan in 1834 uitsluitend Franstalige opera's.

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Cesar Borré aan zijn harmonium. Op de keerzijde staat: "Den Heere Fé Derickx, mijnen goeden vriend van harte geboden, Cesar Borré".

In 1905 trad Cesar Borré in Bornem in het huwelijk met Regina C. Coremans, geboren op 6 september 1882.⁸ Bij de geboorte van hun eerste kind, Marie Madeleine, in 1906 woonde het echtpaar in de Elzenstraat 90 in Antwerpen.

Mogelijk kon Borré bij de opening van de schouwburg van de Vlaamse opera in 1907 daar niet als repetitor aan de slag. In de vier jaar dat hij voor de Antwerpse operahuizen werkte, had hij een grondige kennis verworven van het (vooral Franse) operarepertoire. *Maar César Borré had het goed, het*

uitstekend gedacht als jeugdige musicus die veel moet zien, hooren en vooral observeeren, naar Londen te trekken. In die wereldstad onderscheidde hij zich als accompagnateur van den «Ring der Niebelungen», onder de leiding van den vermaarden Duitschen kapelmeester Hans Richter, den beroemdste der Wagnerdirigenten.⁹ Hans Richter was eind 1908 naar Londen gegaan om er een Engelstalige versie van Wagners magnum opus, de complete Ring des Nibelungen, te dirigeren. De opvoeringen grepen plaats van 6 januari tot 6 februari 1909 in het Royal Opera House, ook wel Covent Garden genoemd, een van de toonaangevende operahuizen, die tot 1892 Royal Italian Opera heette, omdat alle opera's (ook de Duits- en Franstalige) er in het Italiaans werden opgevoerd. In die periode moet de talentrijke pianist/organist met het orkest van Covent Garden enige dirigeerervaring hebben opgedaan. Borré genoot er de voorspraak van de zanger en muziekpedagoog Francesco Paolo Tosti, in zijn tijd componist van bekende en populaire liederen en aria's.

Tijdens zijn verblijf in Londen gaf Cesar Borré orgelconcerten in de monumentale glazen tentoonstellingshal van Crystal Palace en speelde hij op het grote concertorgel in de prestigieuze Royal Albert Hall, de belangrijkste Londense concertzaal met meer dan 5 000 zitplaatsen. In karmelietenkerk gaf hij een concert op het superieure Cavallé-Coll-orgel uit 1866 (vernietigd in 1944). Een van die uitvoeringen werd bijgewoond door Alfons XIII, koning van Spanje, *die zijne hooge voldoening aan den talentvollen artist betuigde.¹⁰*

Van London trok Borré naar Ierland. In 1910 was hij organist aan de St. Colman's Cathedral in Queenstown (nu Cobh) in het graafschap Cork. Hij leidde er ook het kerkkoor en was dirigent van het orkest, waarmee hij vele oratoria, onder meer de sacrale trilogie La Rédemption van Charles Gounod uitvoerde. Borré gold als een autoriteit op het gebied van kerkmuziek.

Het jaar daarop werd hij in New York aangesteld tot leraar in de gewijde muziek aan het rooms-katholieke Pius X-seminarie voor de opleiding van geestelijken. Het seminarie was genoemd naar paus Pius X, die meer gewijde muziek in de liturgie wou introduceren. Borré kreeg toen ook de kans om als gastdirigent op te treden in de Metropolitan Opera in New York. Hij had dan al een stevige reputatie als orkestleider.

In 1912 keerde Cesar Borré terug naar Antwerpen om in het seizoen 1912-1913 dirigent te worden van het orkest van de Vlaamse Opera. Er stond werk op het programma van Vlaamse componisten (Gilson, Roels e.a.) en ook Duitse en Franse opera's in Nederlandse vertaling. Het seizoen daarop werd Oscar Becker huisdirigent, maar dirigeerde Borré in de Vlaamse Opera tussen 7 november 1913 en 1 maart 1914 enkele malen de succesoperette De Lustige Boer (Leo Fall).¹¹

Eind 1913 verhuisde Borré met zijn gezin naar Brussel om de leiding op zich te nemen van het symfonisch orkest van de Trocadéro. Hij had toen drie kinderen: Marie Madeleine (°1906), zijn oudste zoon Philibert Joseph (°1908) en William, geboren in 1913. In 1915 kwam in Brussel nog Natalie op de wereld.

Op 20 januari 1914 ging aan de Naamsepoort (Gulden Vlieslaan 17) in Brussel (Elsene) het Palais du Trocadéro open, een nieuwe zaal voor *concerts symphoniques et cinématographiques* en *vaux-hall* (lichte concerten met een hapje en een drankje).¹² Het was de tijd van de opkomende stomme film, die begeleid werd door een gelegenheidsorkestje. De Trocadéro, een zaal in Louis XVI-stijl, was in zes maanden gebouwd en telde 968 zitplaatsen. Borré kon er beschikken over een symfonisch orkest van 45 goede muzikanten, onder wie leraars van het Brussels Koninklijk Conservatorium. Hij maakte er in enkele maanden het beste orkest van de hoofdstad van. *L'orchestre du Trocadéro se distingue par sa belle sonorité et, après l'exécution impeccable du célèbre Capriccio Italien de Tchaïkowsky, la salle frémissante fait au talentueux chef d'orchestre, M. César Borré, une chaleureuse ovation.*¹³ Zijn genie werd alom geprezen. *M. Cesar Borré conduit avec un maëstria qui fait l'admiration du public réellement conquis par son talent.*¹⁴

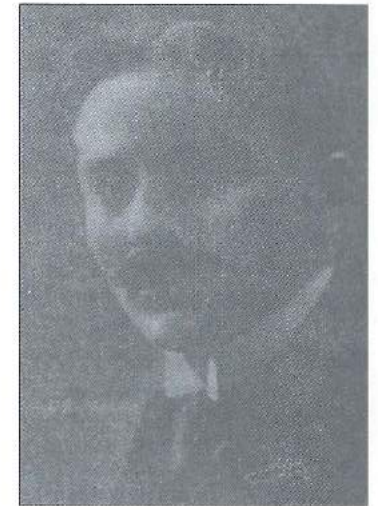
Palais du Trocadéro	
DU 12 AU 18 JUIN	17, Avenue de la Toison d'Or
L'ensemble DONIZETTI	:: Ed. LAMBERT ::
chantera la sœur du Lucie de Lammormoor	le violoniste bien connu exécutera une romance en fa de Beethoven
LA PRISE DE QUEBEC , Grand drame historique en 5 parties sous la direction de César BORRÉ	
LES PRELUDES DE LISTZ , poème symphonique	
LOCATION : Téléphone N. 6472	

Het programma van zo'n filmconcert bestond meestal uit een ouverture van een bekende opera (van Verdi, Rossini, Lalo, Flotow, Puccini, Nicolai e.a.) en enkele aria's of duetten (uit het werk van Bizet, Puccini, Gounod, Mendelssohn e.a.) door bekende zangers en zangeressen die verbonden waren (of geweest waren) aan operagezelschappen in Brussel (de Munt), Antwerpen en in het buitenland: Parijs, Nice, Milaan, Bordeaux, Monte Carlo, Rouen, Cairo, New York of Boston. Af en toe werden ook bekende solo's en concerten ten gehore gebracht uit het werk van Saint-Saëns, Mozart, Beethoven, von Weber, Blockx, Tsjaikowsky, Liszt, Grieg, Marty, Delibes, de Sarasate, Mascagni, Wieniawski e. a. Na het openingsstuk volgde de voorstelling, meestal van artistieke films (*des chefs-d'oeuvre cinématographiques*): historische drama's, vaudevilles of politiefilms, waarvoor Borré begeleidende muziek uitkoos en

bewerkte (*adaptation musicale*), afgewisseld met enkele zangnummers. Deze formule was nieuw in de hoofdstad en trok enorm veel volk. Men kon beter reserveren voor de avondvoorstelling of de matinee de zondag en soms moest men honderden mensen weigeren. Om de veertien dagen was er een nieuw programma, een eclatant succes. *Nous possédons enfin à Bruxelles une salle de concerts digne de ce nom.*¹⁵

In het seizoen 1915-1916 speelde Borré met zijn orkest van de Trocadéro ook enkele liefdadigheidsconcerten onder meer in oktober 1915 voor de Cercle Royal Hébé ten voordele van La cantine du soldat prisonnier en in maart 1916 voor het Brussels Steuncomité (Comité d'Appui) met werk van Liszt, Lalo, Massenet en Bruch.

Ook tijdens de oorlog verminderde de belangstelling en het succes in het Palais du Trocadéro niet. *Le théâtre est devenu le rendez vous de tous ceux qui aiment la belle et bonne musique.*¹⁶ De voorstellingen werden ook druk bijgewoond door soldaten van het Duitse bezettingsleger. Borré moest trouwens de keuze van zijn muziek voorleggen aan de Duitse censor. Alle opruiende marsen en patriottische liederen waren verboden. In december 1915 stond een suite van Faust (Gounod) op het programma en toen het orkest het bekende soldatenkoor Gloire immortelle de nos aïeux inzette, sprong het publiek recht en begon geestdriftig te applaudisseren. De Duitse officieren in de zaal dachten dat er een invasie was of een opstand was uitgebroken en renden in paniek de zaal uit. Het publiek tilde Borré op de schouders en droegen hem naar buiten onder het roepen van Vive Borré, Vive Borré.¹⁷

(Het Tooneel 31 augustus 1918)

De censor drong er bij de maestro op aan ook eens muziek van Duitse toondichters te spelen, een opera van Wagner, bijvoorbeeld, maar dat weigerde Borré, niet omdat hij niet van Wagner hield, maar omdat zijn publiek dat zou hebben beschouwd als meeheulen met de vijand, een onvaderlandse daad.¹⁸ Hij probeerde er zich uit te praten en argumenteerde dat hij niet meer veilig zou zijn op straat. De Duitse officier zette hem vast op een plaats waar hij wel voor iedereen veilig zou zijn: in de gevangenis. Vermoedelijk heeft men hem dan onder druk gezet om met zijn Trocadéro-orkest te spelen op de Ausstellung für Soziale Fürsorge/Tentoonstelling voor Sociale Voorzorg, dat de

Duitsers in de zomer en herfst van 1916 organiseerden in het Lunapark in Brussel. Het werd hem door de Belgische pers in het buitenland niet in dank afgenomen. Le Metropole d'Anvers noemt hem *le chef d'orchestre boche*, dat volgens het Belgisch Dagblad onder leiding stond van een zekeren muzikant Borré - een naam om te onthouden.¹⁹ Het gevolg was dat Borré met zijn orkest niet meer welkom was in Le Palais du Trocadéro.

Tentoonstelling voor Sociale Voorzorg
Brussel 1916 :: Lunapark

Inkomgeld: Volwassenen 20 centiem, Kinderen 10 centiem.

Verzekering van staatswege der werklieden en bedienden.
 Werkmanswoningen.
 Voorzorg voor bij ongevallen gekwetsten.

KINEMA (vrije toegang). ♦ Tuinkoncert onder de leiding van kapelmeester Borré.

KOFFIEHUIS. Warm eten: Vleesch, groenten en aardappelen 50 centiem. **SPIJSHUIS.**

Open: 's Zondags van 10 uur 's morgens tot het invallen der duisternis. In de week van 4 u. tot het invallen der duisternis.

Spoorwegreis naar Brussel 's Zondags tegen halven prijs.

In augustus 1916 kondigde Vlaamsch Leven aan dat de Alhambra, de Vlaamse schouwburg in de Zennelaan (nu Emile Jacquainlaan) in Brussel, in het seizoen 1916-1917 enkele opera's, symfonische concerten en grote operetten zou programmeren als aanzet voor een Vlaamse Opera in Brussel. Cesar Borré werd aangeworven om de muzikale leiding op zich te nemen.²⁰ Op 9 september 1916 opende de Alhambra met Gudrun (Rodenbach). *Een flink orkest, onder leiding van Borré speelde in de tusschenpoozen Vlaamsch werk, waaronder «Groeninghe» en «Mijn Moederspraak» dapper werden toegejuicht.*²¹ Daarna is er alleen nog sprake van een symfonisch concert dat wegens zeer bijzondere omstandigheden niet kon doorgaan.

Antwerpen

Vanaf einde maart 1917 vinden we Cesar Borré terug als dirigent van het orkest van de Folies Bergère, een cinema-concertzaal in de Wappersstraat/Rubbenstraat (nu De Wapper) in Antwerpen. Met een klein orkest van ongeveer twintig man moest hij de filmvoorstellingen begeleiden. Hijzelf speelde af en toe piano. Van een concertprogramma was geen sprake. Het seizoen daarop (1917-1918) kon Borré zijn orkest uitbreiden tot dertig muzikanten en kon hij solisten en zangers uitnodigen. Het artistieke gehalte steeg. *Heer César Borré had het met zijn orkest aangedurfd de 4e Symfonie van Beethoven op te voeren. Niet alleen dient hij geprezen om deze kunstbetrachting, maar tevens voor de niet te onderschatten uitkomst die hij met zijn dertig uitvoerders behaald heeft.*²² Het theater kreeg de vraag naar

meer concerten en zelfs naar operavoorstellingen (concertante uitvoeringen) die de vrijdag plaatsgrepen. *De talentvolle dirigent* bracht bij voorkeur stevige muziek van zijn lievelingscomponisten Lalo, Tsjaikowsky, Gounod, Saint-Saëns, Bizet, Beethoven, Massenet en Liszt, maar waagde zich ook aan werk van Bach, Berlioz, Leoncavallo, Gevers, Couperin, Elgar en von Suppé.

<p style="text-align: center;">De Chineesche Vaas.</p> <p style="font-size: small;">Dramatisch toneelstuk "Nardak" in 3 akten geschied door Ponsard en Lili Beck.</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold; font-size: large;">MAX</p>	<p style="font-size: x-large; font-weight: bold;">FOLIES BERGÈRE</p> <p style="font-size: x-large; font-weight: bold;">De Brooddraagster</p> <p style="font-size: small;">Toneel in vier akten, geschied uit het beroemde drama van X. de MONTÉPIN, vertaald door M. KEMM, Lathou. vert. M. ETEVANT, Jacques Genard. M. DESCHAMPS, Robert Lathou; Mine GRUMBACH, De Brooddraagster. Mine A. PASCAL, Lucie.</p>	<p style="text-align: center;">Vermakelijkheden Cinema - Concert</p> <p style="text-align: center;">Groot Succes Van 28 tot 28 April, alle dagen, van 8 1/2 tot 11 1/2 uur. Groot Succes</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold; font-size: large;">De Band</p> <p style="font-size: small;">Kavotte GAUMONT</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold; font-size: large;">PRINCE</p> <p style="font-size: small;">Ookert onder de leiding van CÉSAR BORRÉ</p> <p style="font-size: x-small;">Vrije toegang in de week.</p>
--	--	--

Een uitzonderlijk peil en succes haalde Borré met een groot orkest van 75 muzikanten op de liefdadigheidsconcerten voor Ons Invalidenhuis en van de Kunstkring Leonidas, die in de Folies Bergère een cyclus van vijf concert-avonden organiseerde ten voordele van de families van krijgsgevangen soldaten. Hier ook opnieuw bereikte Borré een niveau dat hij met het Trocadéro-orkest in Brussel had bereikt. In Antwerpen kon hij weer een volwaardig klassiek concertprogramma dirigeren, waarover het publiek en de pers vol lof was. *Het begeistert publiek bracht aan César Borré eene ovatie, zoo spontaan dat hij ze zoo spoedig niet vergeten zal.*²³

Het programma van het concert van 16 februari 1918 zag er als volgt uit:

Eerste deel

1. Oberon, ouverture	Carl Maria von Weber
2. Romeo en Julieta, Fantasia (Op. 18)	Johann Severin Svendsen
3. Concerto in b klein	Giuseppe Tartini

Tweede deel:

4. La Mer, vier symfonische schetsen	Paul Gilson
5. a) Sérénade mélancolique in bes klein	Pjotr Tsjaikowsky
b) Danse Tzigane (Zigeunertänze)	Tivadar Nachéz
6. Vlaamse Kermis, uit Milenka	Jan Blockx

*De geestdrift steeg ten top toen onze Meester [= Gilson] den talentvollen leider eenige vleiende woorden toestuurde. Beiden werden onder oorverdovend handgeklap en geroep onder de bloemen bedolven.*²⁴

Op vrijdag 29 maart 1918 dirigeerde Borré op het derde Leonidasconcert een eigen compositie: Tusschenspel uit het Lyrisch drama Roovers Liefde, een opera die bij mijn weten nooit werd opgevoerd.²⁵ Borré had voordien nog liederen gecomponeerd die in de jaren 1910 werden uitgevoerd. Op 3 januari 1919 tijdens het derde Leonidasconcert van het seizoen 1918-1919 zong de

sopraan Clémence Hanff-Levering van zijn hand *Thémire*, een zangstuk voor sopraan en orkest.²⁶

FOLIES BERGÈRE
VRIJDAG aanst. 3 Januari 1919
te 8 uur stipt
3e Leonidas-Concert
onder de leiding van César BORRÉ
me de mede ve king van
Mr Napoleon Distelmans
Altviool
Leeraar bij het Koninklijk Vlaamsch
Conservatorium van Antwerpen

Ook in het seizoen 1918-1919 tussen 27 september 1918 en 14 maart 1919 dirigeerde Cesar Borré de tweede cyclus van *Vijf Grootte Symfonische Concerten* van de kunstkring Leonidas, telkens met een overweldigend succes. *Den uitstekenden kapelmeester en toondichter César Borré werd de «right man on the right place» genoemd. Wat César Borré van zijn orkest gedaan krijgt, grenst aan het wonderbare. Zijn muzikanten blijven ... aan zijn stok hangen. Zij moeten het op de repetities niet onder de markt hebben, want niets laat hij aan het toeval over, neen alles is verzorgd tot in de puntjes. Het moet het een genot, een vreugde en een weelde zijn voor al de instrumentisten ... onder de directie van zulk een chef te mogen werken. ... Het succes van den grooten kapelmeester die al de partituren van buiten kent, was dan ook overweldigend na de uitvoeringen van de «Symfonie n. 4» in La van Mendelssohn, «Roma» van Georges Bizet en «Hunnenslag» van Fr. Liszt.*²⁷

Hij dirigeerde in dat seizoen ook nieuw werk van Smetana, Gevers, Rimsky-Korsakov, Tsjajkovsky en Gilson.

New York

Na de Eerste Wereldoorlog bleef Cesar Borré actief als uitvoerend organist en dirigent. Hij dirigeerde vooral in het buitenland en trok drie keer de grote plas

over. In 1921 arriveerde hij met het stoomschip *Belgenland* in Ellis Island (New York). The Brooklyn Times Union noemde hem *the famous Belgian composer and conductor*. Op 12 oktober vonden we hem een orgelconcert spelen in de Saint John the Baptist church in Brooklyn. The San Antonio Evening News meldde een concert op 10 februari 1923 in het Rialto San Antonio College of Music. Vermoedelijk was Borré dan al muziekleraar aan de Saint Pius X School of Liturgical Music in New York. De school was opgericht in 1916 in de schoot van The College of the Sacred Heart in Manhattan door Justine Ward die een leer-methode voor gregoriaanse muziek had ontwikkeld, gesteund op de principes van de monniken van Solesmes. Ook Borré's leermeester in Solesmes, dom Mocquereau kwam er lesgeven. Cesar Borré leidde er een groot jongenskoor en een meisjeskoor uit de verschillende parochiale scholen in de buurt. Op 6 november 1924 gaf hij een concert: het jongenskoor met 200 zangers stond op de scène en zong beurtelings antifonaal met het meisjeskoor op het middenbalkon. *Gregorian Chant as it was sung by these children ... has attained a degree of perfection that is probably only surpassed by the chanting of het Monks of Solesmes.*²⁸ In augustus 1924 begeleidde hij op piano en orgel de (Vlaamse?) violist Arthur Maebe voor een opname die werd uitgezonden door radio New York.

Borré kwam geregeld naar Vlaanderen terug en kreeg er opdrachten om te dirigeren, onder meer in de Vlaamse Opera in Antwerpen.

In 1926 vinden we hem weer aan boord van de oceaanstomer *Kroonland* op weg naar de Verenigde Staten, met contracten op zak voor orgelconcerten en gastoptredens als dirigent. In april kwam hij op de radio toen hij een koor (bege)leidde.

In 1927 stak hij weer de oceaan over, kwam hij op de radio en gaf hij orgelconcerten in Brooklyn. Hij componeerde nog en liet *Lonelines* in druk verschijnen. Later volgde nog *Meditation*, uitgevoerd in oktober 1930.²⁹

London (Ontario)

In 1929 werd Borré muzikleraar aan het rooms-katholieke St. Peter's Seminary in London, een stad met toen ongeveer 250 000 inwoners in de Canadese provincie Ontario. Hij leide er de Schola Cantorum. Tussen 1930 en 1935 was hij tevens organist aan de St. Peter's Cathedral. Hij richtte er een gemengd kathedraalkoor op. Hij was ook dirigent van het door hem opgerichte London Ladies' Choir en van het Philharmonic Orchestra, waarmee hij geregeld concerten speelde, onder meer op 23 september 1931. Een portret van hem verscheen toen in vijf Canadese kranten met als bijschrift *César Borré, organist, conductor of the Cathedral choir, the London Ladies' Choir and the Philharmonic Orchestra*.

In 1932 werd Borré docent zang aan de De La Salle High School in London (Ontario) en gaf hij ook muziekles in de scholen van de zusters ursulienen en de broeders van de christelijke scholen.³⁰ Na enkele maanden slaagde Borré er al in met koren en orkest een schitterend concert te brengen. Op 14 juni 1932 organiseerde hij een Song Festival met een gemengd koor van 550 scholieren uit London, begeleid door zijn London Philharmonic Orchestra. Hij liet ze naast twee van zijn eigen composities (welke weten we niet) The Swan (Saint-Saëns), Agnus Dei (Bizet) en Psalm 150 (Franck) uitvoeren. Het concert sloot af met de populaire Napolitaanse liederen O Sole Mio, Santa Lucia en Funiculi Funicula. *This was an impressive accomplishment for Borré considering that he had only begun teaching and working with students in January of that year.*³¹

Koninklijke Vlaamse Opera
Bestuur: Joz. STERKENS
Op Vrijdag 15 November 1935
om 7.3/4 uur.

KATHOLIEKE
GALAVERTOONING

Musikale leiding: Cesar BORRÉ
Orkestmeester
Londen Philharmonie Orkest, Canada

Spelbeider: H. CASPELE

OPDRACHT VAN NEDERLANDSE KUNSTEN VAN
DE KONINKLIJKE STAATSKUNSTEN EN VAN DE NEDERLANDSE VERENIGING VAN
DE KONINKLIJKE STAATSKUNSTEN EN VAN DE NEDERLANDSE VERENIGING VAN

TANNHAUSER

Romantische opera van Richard WAGNER in 3 bedrijven, met den Heer José de TRÉVI, van de Opera van Parijs, in de titelrol.

ROLVERDEELING:

Leidraad H. G. Wauters
Tannhäuser José de Trévi
Elisabeth Mevr. Berthe Briffaux
Venus Mevr. Christiane
Nadine van Eckstein Alfo De Quick
Ritterrol H. Heirstraete
Doodbedde Schrijver: Loyens
Reiniger De Decker
Herderkschap Mevr. J. Gomis

PLAATSEN TE RESERVEREN: MOEDERSTRAAT, 24 (TELEFON 222, 212) — DE ESCORCHMARKT, 11 (TELEFON 2282)

Op de affiche van Tannhäuser in november 1935 in Antwerpen heet Cesar Borré Orkestmeester; "London Philharmonic Orchestra", Canada.

In die jaren ondernam Borré vermoedelijk ook concertreizen in de Verenigde Staten. In 1934 kon een herhaling van het Song Festival in London (Ontario) wegens de economische crisis niet doorgaan.

In 1935 was Cesar Borré weer in België en op 15 november 1935 dirigeerde hij Tannhäuser in de Koninklijke Vlaamse Opera in Antwerpen.

In 1936 vestigde Borré zich met zijn gezin (vrouw en drie volwassen kinderen Philibert, William en Nathalie) definitief in London (Ontario) en nam hij de Canadese nationaliteit aan. Zijn oudste dochter Marie Madeleine bleef in België, ze was op 10 mei 1932 in Antwerpen gehuwd met Pierre Ramaut.

Toen hij in London terugkwam, was Borré vervangen als organist aan de St. Peter's Cathedral. Bovendien moest hij als zangleraar fors op zijn wedde inleveren. Dat gegeven en het feit dat hij met zijn collega's niet goed overweg kon, leidden ertoe dat hij in 1937 ontslag nam.³²

Toronto

Daarop trok Borré met zijn gezin naar het een kleine 200 km oostelijker gelegen Toronto, de tweede stad van Canada (toen al meer dan 1 miljoen inwoners), hoofdstad van de provincie Ontario aan het gelijknamige meer.

In juli 1937 dirigeerde Borré het premièreconcert van de Toronto Little Symphony, bestaande uit 27 muzikanten, dat werd uitgezonden op Network Radio. Hij werd toen een *brilliant conductor* en *specialist on plain song* genoemd.³³ Hij werd ook (gast)dirigent van het Toronto Promenade Symphony Orchestra, waarmee hij meermaals op de radio kwam. De CBN (Canadian Broadcasting Corporation Network) zond toen ook concerten uit van Borrés Toronto Opera Company.

Op 23 augustus 1939 overleed in Toronto op 56-jarige leeftijd, zijn vrouw, Reine Coremans.

In september 1939 werd Cesar Borré muzikdirecteur van het St. Michael's College, een katholieke middelbare en hogeschool van de Basilian Fathers in Toronto. Hij nam de leiding van de Schola Cantorum, het kerkkoor van de St. Basil's Church op zich. Professor Borré richtte er de St. Michael's College School Band op. Hij rekruteerde vijftig (muzikaal begaafde) studenten en begon hen met *tireless patience and musical genius* op te leiden. Dat resulteerde in een symfonisch orkest, dat reeds in januari 1940 een eerste recital gaf. Vanaf 1942 dirigeerde hij de jaarlijkse concerten van de School Band, met onder meer een *faultless rendition of Schubert's Unfinished Symphony, an extraordinary accomplishment for a high school band*.³⁴ De studenten van het St. Michael's College herinnerden zich Borré als een enthousiaste leraar met veel gevoel voor humor.³⁵ Borré hield zo veel van piano's dat hij zelfs in een sliep. Eerst gebruikte hij een instrument waarvan het

kader gesprongen was, als bureau en nadien maakte hij er een beddebak van.³⁶ Als gastdirigent van het Toronto Symphony Orchestra dirigeerde Borré met zijn *masterly touch of his interpretative genius* onder meer Tannhäuser en Lohengrin (Wagner), Hänsel and Gretel (Humperdinck) en Symphony (Franck). Hij verzorgde in de jaren '40 als gastdirigent van het Toronto Promenade Symphony Orchestra concerten uitgezonden door de CBC (o.m. in 1943 *Le Roi d'Ys* (Lalo) en dirigeerde in Ottawa het CBC (Radio) Orchestra. In juni 1949 concerteerde Borré met zijn Symphonic Band, een nieuw type orkest, bestaande uit koperen en houten blazers en strijkers, met eigen arrangementen van symfonische muziek.³⁷

In volle voorbereiding van het jaarlijks concert op 26 april 1950 met zijn St. Michael's College School Band werd Cesar Borré getroffen door een hartaanval die hem op 12 april fataal werd. In de meeste Canadese kranten verschenen overlijdensberichten. Borré werd geprezen voor zijn gewetensvolle ijver voor zijn werk, zijn eeuwig optimisme en diep geworteld katholicisme. Hij liet vier kinderen achter: mevrouw Pierre Ramaut in Frankrijk, mevrouw Natalie Jamieson in Toronto en twee zonen, Philibert en William, die beiden in Montreal woonden. Cesar Borré ligt begraven bij zijn vrouw op het katholiek kerkhof van Mount Hope in Toronto.

Paul Van de Woestijne

Noten

- 1 Stadsarchief Eeklo-Bevolkingsregisters 1880, boek 1, 24 en 225 en Dirk DEYGERS, stamboom Borré op Geneanet.
- 2 Rouwprentje pater René Borré.
- 3 We vinden zijn broer Philibert tussen 1880 en 1886 (eerste prijs notenleer) terug in de uitslagen van de muziekschool. De uitslagen tussen 1887 en 1895, de periode dat Cesar er studeerde, ontbreken. Paul VAN DE WOESTIJNE en Paul VAN BOUCHAUTE, *Muziek als eerste woord*, Eeklo, 1999, 145-146.
- 4 NN, *César Borré*, in: Het Tooneel 31 aug 1918.
- 5 Joan MAGEE, *The Belgians in Ontario*, Dundurn, 1987, 135.
- 6 https://nl.wikipedia.org/wiki/Alexandre_Guilmant.
- 7 *Hij vertrok weldra naar Parijs en mocht daar de lessen volgen van de beroemde leeraars Alexandre Guilmont en de abt de Solesmes*. NN, *César Borré*, in: Het Tooneel 31 aug 1918.
- 8 Op haar grafsteen staat dat ze geboren werd op 6 september 1885! Dit klopt niet; ze zou dan bij haar huwelijk (net geen) twintig jaar zijn geweest, wat jong voor een burgermeisje in die tijd. Deygers noteerde in de bevolkingsregisters: 1882. Ook

- Borré's geboortjaar staat foutief op de grafsteen: 1879 in plaats van 1878.
- 9 NN, *César Borré*, in: Het Tooneel 31 aug 1918.
- 10 NN, *César Borré*, in: Het Tooneel 31 aug 1918.
- 11 Het Tooneel 25 nov 1916. De operette werd toen 73 maal opgevoerd onder de muzikale leiding van vijf dirigenten: Cesar Borré, Julius Schrey, Alphonse Cluytens, Frits Gaillard en Oscar Becker.
- 12 Le Palais du Trocadéro werd op het einde van de jaren zestig van de vorige eeuw afgebroken om plaats te maken voor de Gulden Vlies-winkelgalerij (Galeries de la Toison d'Or) die de verbinding maakt met de Elsenesteenweg.
- 13 Le Quotidien 20 okt 1915.
- 14 L'Indépendance belge 20 feb 1914.
- 15 Le Quotidien 20 okt 1915.
- 16 Journal de Gand 29 jun 1914.
- 17 Joan MAGEE, *The Belgians ...*, 135. 'When the audience heard this music, they rose to their feet and cheered. There were many German officers in the theatre and they thought it was an allied invasion, uprising or something, for they took to their heels and scooted out of that theatre faster than anyone I've ever seen. The crowd were so excited they lifted me to their shoulders and carried me to the street shouting "Vive Borré, Vive Borré".'
- 18 Joan MAGEE, *The Belgians ...*, 135. 'Once the authorities asked me to put on a Wagnerian opera. Now, I love Wagner's music, but to play anything that was German for a Belgian audience in those days would have been suicide. I would not have been safe in the streets. ... My protests were in vain, until I told the censor my life wouldn't be safe if I did. You know what he did? He put me where he said I'd be safe from everyone - in jail.'
- 19 Le Metropole d'Anvers 22 okt 1916 en Belgisch Dagblad 5 aug 1916.
- 20 Vlaamsch Leven 27 aug 1916.
- 21 Het Vlaamsche Nieuws 13 sep 1916.
- 22 Het Tooneel 22 dec 1917.
- 23 Het Tooneel 13 okt 1917.
- 24 Het Tooneel 25 mei 1918.
- 25 Het Tooneel 23 maa 1918.
- 26 In geen enkele lijst van Vlaamse componisten komt de naam Cesar Borré voor.
- 27 Het Tooneel 19 okt 1918.
- 28 Dom Pierre COMBE, *Justine Ward and Solesmes*, The Catholic University of America Press, 1987, 238.
- 29 Catalog of Copyright Entries Musical Compositions, Copyright Office, Library of Congress, Vol. 24, 1929.
- 30 Lisa Jean GARDI, *The history of music education in the London and Middlesex County Roman Catholic separate school board, 1858-1994*, 25-26.
- 31 Lisa Jean GARDI, *The history of music education ...*, 28.
- 32 *As a result of these financial realities and Borré's inability to get along with fellow teachers, he was given the option of being released from his contract with the board*. Lisa Jean GARDI, *The history of music education ...*, 28.
- 33 The Gazette 10 jul 1937.
- 34 *St. Michael's Mourns Director Cesar Borré*, in: The Blue Banner, Toronto, Canada, april 1950.
- 35 Joan MAGEE, *The Belgians ...*, 136.
- 36 Uit een doodsbbericht (Obituary) verschenen in the *Toronto Telegram* in april 1950, geciteerd door Joan MAGEE, *The Belgians ...*, 136.
- 37 The Ottawa Citizen 3 jun 1949.